

**Lliures fins al final**

Perquè estimem la vida, volem una bona mort

**dmd**  
DRET A MORIR DIGNAMENT  
CATALUNYA

[www.dretamorirdignament.cat](http://www.dretamorirdignament.cat)



# El debat filosòfic sobre la llibertat al final de la vida

**Isabel Alonso Dávila**

**Grup Educació de DMD-Cat**

**1/06/2022**

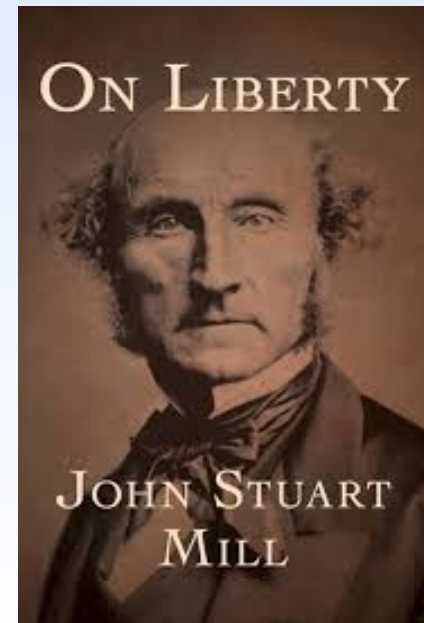
**Escola Pia Olot**

**dmd**  
DRET A MORIR DIGNAMENT  
CATALUNYA

# La Llibertat...

## també al final de la vida

- El debat sobre la llibertat al final de la vida és un debat filosòfic fonamental.
- *On Liberty*, –*Sobre la llibertat*– (1859), és l'obra fonamental de John Stuart Mill. La llibertat és un dels temes fonamentals de la filosofia.



# El debat filosòfic: diverses postures: (Plató, al mig)

## *En contra de la disponibilitat de la pròpia vida*

Aristótil, *Ètica a Nicòmac*

Agustí d'Hipona, *La ciutat de Déu*

Tomás de Aquino, *Summa Theologica*

Diderot, entrada a la paraula suïcidi a *La Enciclopedia*

Madame de Staël, *Reflexions sobre el suïcidi*

Hegel, *Principis de la filosofia del dret*

Kant, *Metafísica dels costums y Lliçons d'Ètica*

Wittgenstein, *Quaderns de notes, 1914-1916*

Cioran, *El sentit del suïcidi*

## *A favor de la disponibilitat de la pròpia vida*

Ciceró, *Del bé i del mal suprems*

Sèneca, *Cartes a Lucili*

Tomás Moro, *Utopia*

Montaigne, *Un costum a l'illa de Ceos*

Francis Bacon, *The Advancement of Learning*

Montesquieu, *Cartes perses*

Hume, *Assaig sobre el suïcidi i la immortalitat de l'ànima*

Voltaire, *Sobre Cató, sobre el suïcidi*

Rousseau, *Julia o la nova Eloísa*

Schopenhauer, *Panerga i Paralipomena*

Marx, *Sobre el suïcidi*

Nietzsche, *El Anticrist, Més allà del bé i del mal y Humà, massa humà*

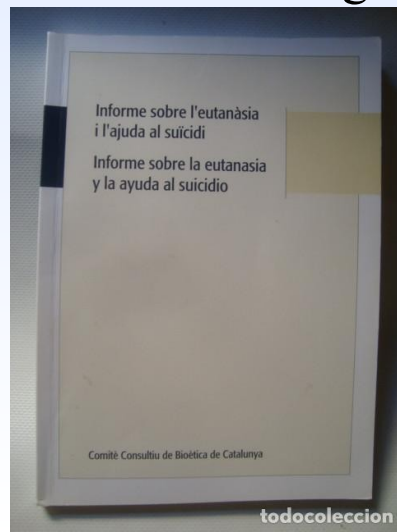
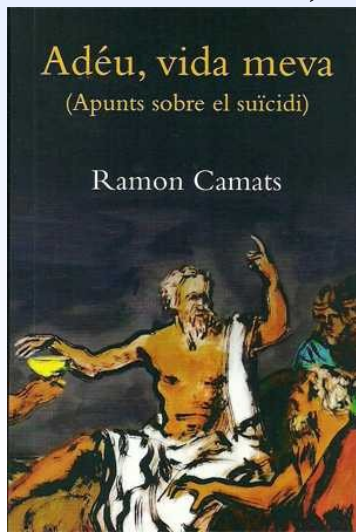
Camus, *Le mythe de Sisyphé*

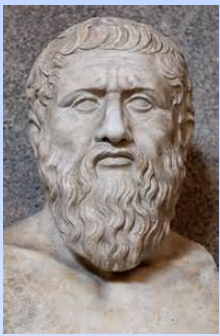
Hans Küng, *Una mort feliç*

Josep-Maria Terricabras, *Allò que som*

# On podrem trobar els textos seleccionats. Bibliografia

- Camats, Ramon, *Adeu, vida meva (apunts sobre el suïcidi)*, Lleida, 2014.
- Comitè Consultiu de Bioètica de Catalunya, *Informe sobre la Eutanasia y la ayuda al suicidio*, Departamento de Salud de la Generalitat de Cataluña, Barcelona, 2006.
- Küng, Hans, *Una muerte feliz*, editorial Trotta, Madrid, 2016.
- Llimona, Jordi, *Per una mort més humana*, edicions 62, Barcelona, 1991.
- Ponsatí-Murlà, Oriol, *O no ser. Antologia de textos filosòfics sobre el suïcidi*, edicions de la ela geminada, Girona, 2015



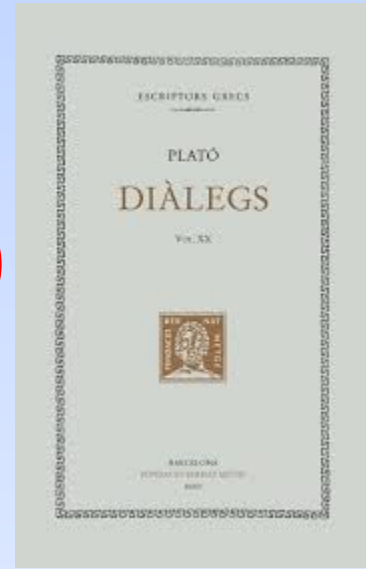
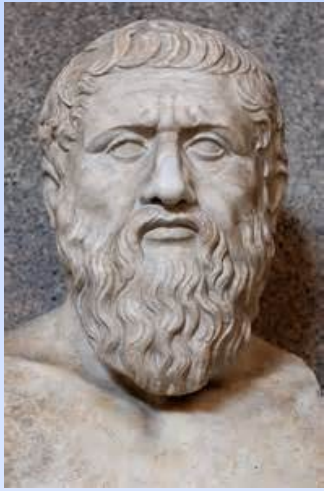


# El debat filosòfic: Plató (427-347 aC)



“Qui mati el més proper (...) quina pena ha de sofrir? Em refereixo a **qui es mati a si mateix**, (...) **sense que li ordeni judicialment la seva ciutat, ni forçat per una mala sort (...) amb un dolor excessiu i inevitable, ni perquè l'afecti una vergonya que posi la seva vida en un carreró sense sortida i la faci impossible de ser viscuda, sinó (...) per mandra i per una covardia... (Lleis)**

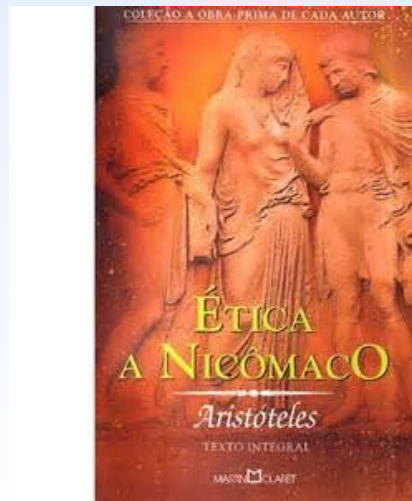
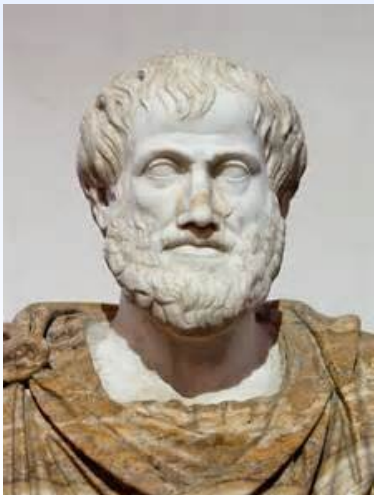
# El debat filosòfic: Plató (427-347 aC) (2)



...les **tombes** per als morts d'aquesta manera han de ser (...) **particulars i no compartides** (...). A més, han d'enterrar-los sense fama **als límits** dels dotze districtes, en aquells llocs erms i sense nom, **sense assenyalar les seves tombes** amb esteles o noms" (*Lleis*)

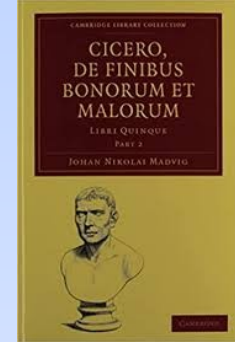
# El debat filosòfic: Aristòtil (384-322 aC)

“Morir per fugir de la pobresa o de l’amor o d’alguna cosa dolorosa no és propi del valent sinó més aviat del covard, perquè és blavor escapar del que és penible, i no pateix la mort per ser noble sinó per fugir d’un mal” (...).





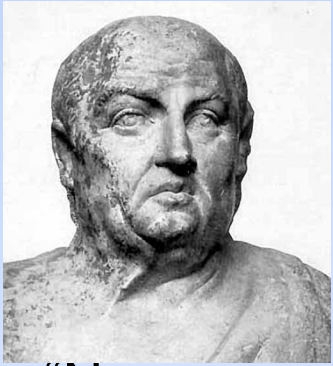
# El debat filosòfic Ciceró (106-43 aC)



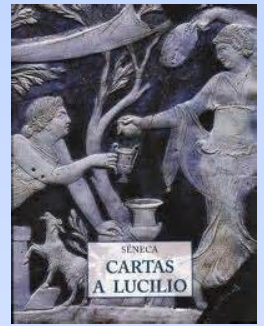
“Perquè aquell qui gaudeixi de molts béns congruents amb la naturalesa té l’obligació de mantenir-se en la vida; aquell però que en tingui molts de contraris o que ho semblen, té el deure d’abandonar-la. Amb això queda clar que alguna vegada pot escaure al savi deixar la vida, tot i ser feliç, i al neci romandre-hi tot i ser un desgraciat.”

*(De finibus honorum et malorum, III, 18, 60-61)*





# El debat filosòfic: Sèneca (4-65 dC)

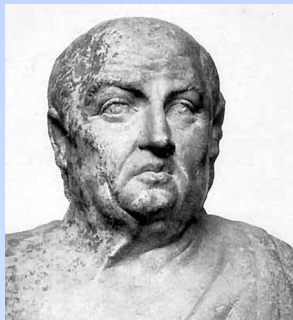


“No sempre ens hem d’esforçar per retenir la vida perquè el que és bo no és pas viure, sinó viure bé. D’aquesta manera, el savi viu tant com ha de viure, no tant com pot: sabrà veure on ha de viure, amb qui, de quina manera i què ha de fer. El preocupa sempre com ha de ser la vida, no pas com allargar-la”. (*Cartes a Lucili*)

Crònica de Núremberg (1493)

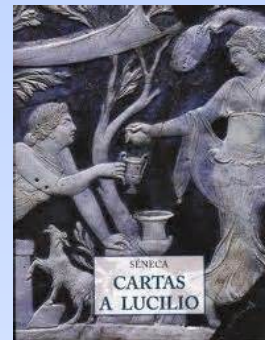
Manuel





# El debat filosòfic

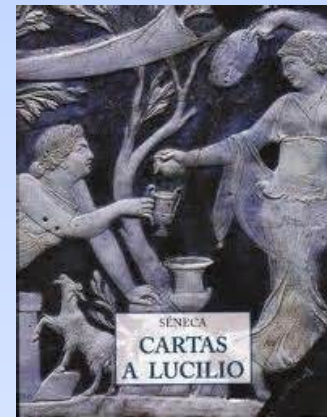
## Sèneca (4-65 dC) (3)



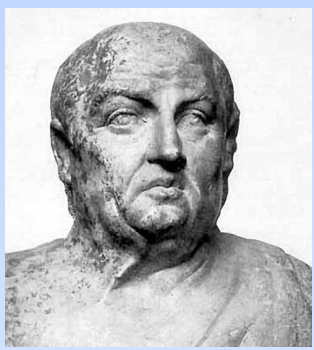
“Morir més d’hora o més tard no té cap importància; el que és important és si morim bé o malament. I morim bé, certament, quan fugim del perill de viure malament.” (*Cartes a Lucili*)



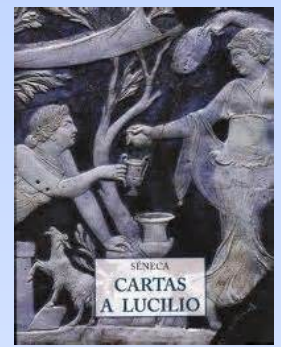
# El debat filosòfic Sèneca (4-65 dC) (4)



“No et pots pronunciar, doncs, de manera general sobre si cal anticipar o esperar la mort quan és una força externa la que la prescriu. Són molts, en efecte, els factors que et poden fer decantar cap a una opció a cap a l'altra. Entre una mort dolorosa i una mort ràpida i fàcil, ¿per què no adjudicar-se aquesta última? De la mateixa manera que triem amb quina nau navegarem i en quina casa viurem, hauríem de poder triar amb quina mort sortim de la vida.” (*Cartes a Lucili*)



# El debat filosòfic Sèneca (4-65 dC) (5)

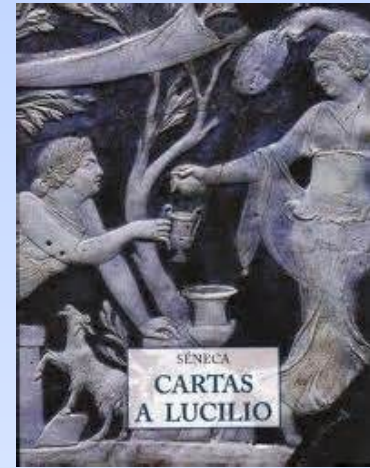


“... de la mateixa manera que no és millor una vida més llarga, també és pitjor una mort més llarga. És en la mort més que en cap altre afer, que hem de satisfer les inclinacions de la nostra ànima. Que surti per on la inspiració li dicti (...). La nostra vida ha de comptar amb l'aprovació dels altres; la nostra mort amb la nostra. I la millor mort és la que ens resulta agradable”

*(Cartes a Lucili)*



# El debat filosòfic Sèneca (4-65 dC) (7)



“També trobaràs homes que professen la saviesa que neguen el dret d’atemptar contra la pròpia vida i els sembla un sacrilegi matar-se a si mateix; consideren que cal esperar la sortida que la natura ha decretat. Qui diu això no s’adona que s’està tancant el camí de la llibertat”

*(Cartes a Lucili)*



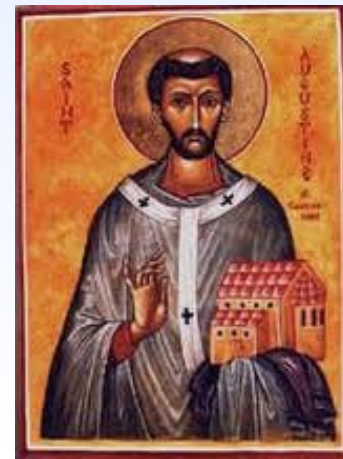
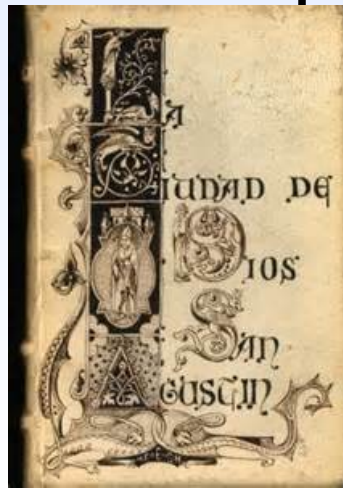
# El debat filosòfic: Sèneca (4-65 dC) (10)

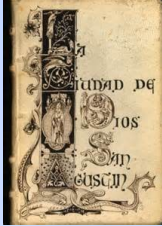


“Es cosa important aprendre a morir. Potser sembla superflu aprendre un art que només ha de practicar-se una vegada. Precisament per això hem de meditar la mort, perquè sempre s’ha d’aprendre allò que no podem experimentar... **Medita la mort!** Qui ens diu això, ens diu que **meditem la llibertat. Qui aprèn a morir desaprèn a servir, s’enfila per damunt de tot poder...** (*Cartes a Lucili*)

# El debat filosòfic: Agustí d'Hipona (354-430)

“(...) veiem que en cap dels llibres sants i canònics es diu que Déu ens mani o permeti que ens donem la mort a nosaltres mateixos, ni àdhuc per aconseguir la immortalitat, ni per excusar-nos o alliberar-nos de qualsevol calamitat o desventura.”





# El debat filosòfic:

## Agustí d'Hipona (354-430) (2)

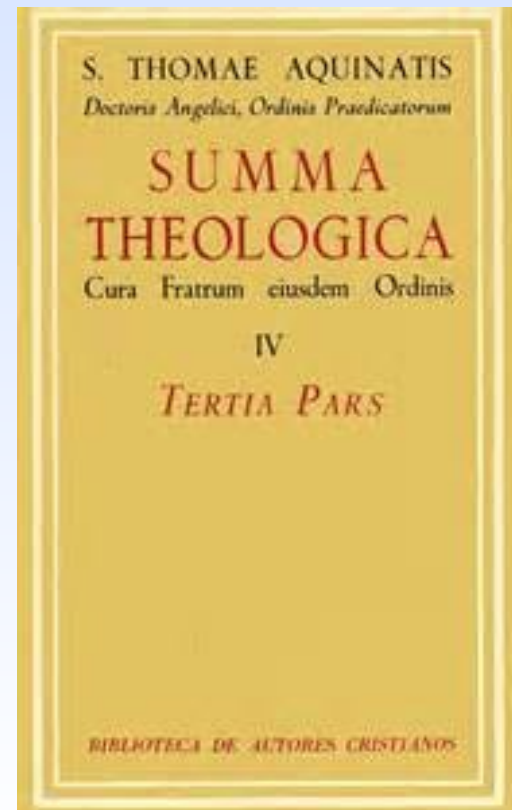
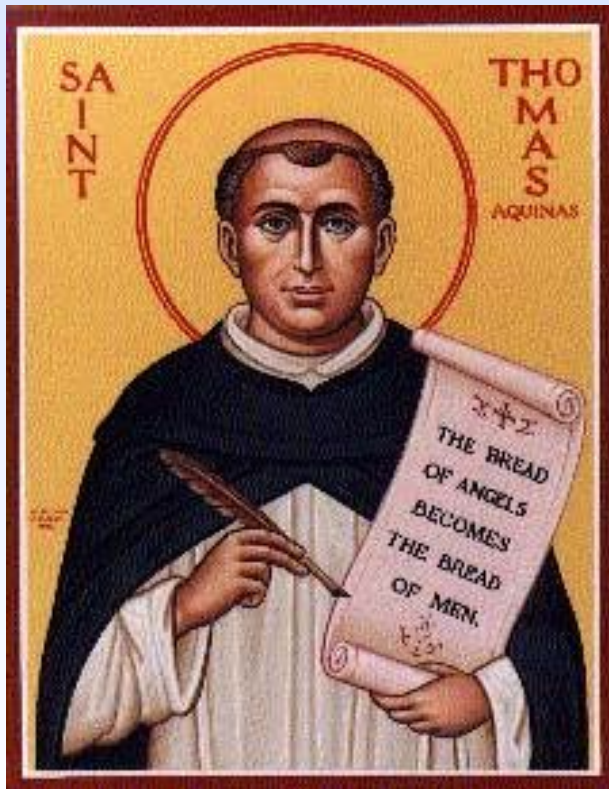
**“[...] no violen el precepte “no mataràs”, els qui per ordre de Déu van declarar guerres o representant la potestat pública i obrant segons l'imperi de la justícia van castigar els facinerosos i perversos llevant-los la vida. Per aquesta causa, Abraham, estant resolt a sacrificar el fill únic que tenia, no solament no va ser notat de crueltat, sinó que va ser enaltit i lloat per la seva pietat envers Déu.”** (*La ciutat de Déu*, Llibre I, 21)

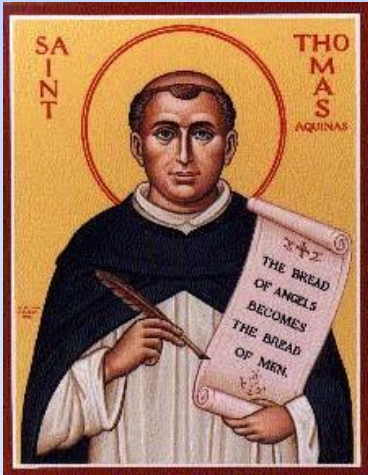


# El debat filosòfic:

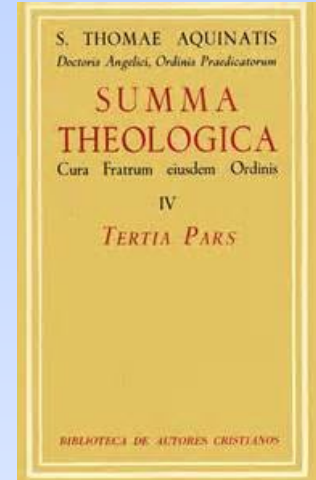
## Tomàs d'Aquino (1225-1274)

*Summa Theologica*: “És absolutament il·lícit suïcidar-se, per tres raons:”





# El debat filosòfic: Tomàs d'Aquino (1225-1274) (2)



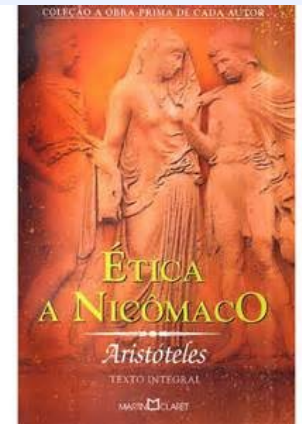
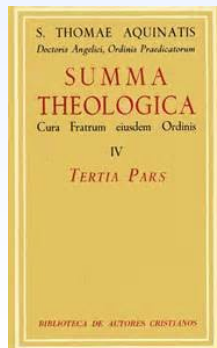
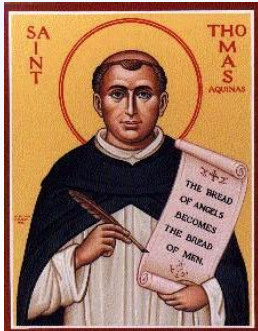
1<sup>a</sup>.- “Perquè **tot ésser s’estima naturalment a si mateix**, i a això es deu que tot ésser es conservi naturalment en l’existència i resisteixi, tant com sigui capaç, el que podria destruir-lo. Per aquest motiu, **que algú es doni mort va contra la inclinació natural i contra la caritat per la qual un ha d’estimar-se**; per aquest motiu **suïcidar-se és sempre pecat mortal.**”

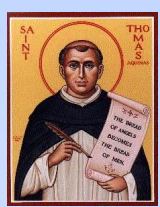
# El debat filosòfic:

## Tomàs d'Aquino (1225-1274)

(3)

2<sup>a</sup>. “Perquè cada part, com a tal, pertany al tot; i un home qualsevol és part de la comunitat, i, per tant, tot el que ell és pertany a la societat. Per això qui se suïcida fa injúria a la comunitat, com es posa de manifest al filòsof a Ètica.”



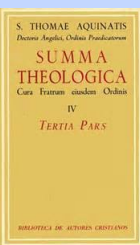


# El debat filosòfic:

## Tomàs d'Aquino (1225-1274)

(4)

3<sup>a</sup>. “Perquè la vida és un do diví donat a l’home i subjecte a la seva divina potestat, que dóna la mort i la vida. I, per tant, qui es priva de la vida pecca contra Déu, com el que mata un serf aliè pecca contra el senyor de qui és serf; o com pecca el que s’atorga la facultat de jutjar una cosa que no li està encomanada, ja que **només a Déu pertany el judici de la mort i de la vida.**”

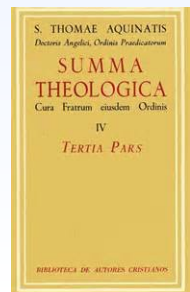
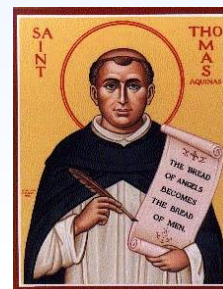


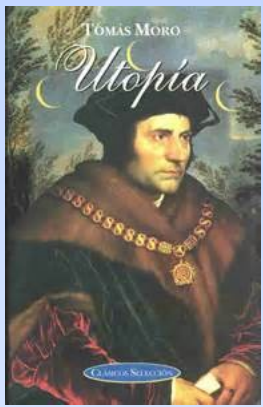
# El debat filosòfic:

## Tomàs d'Aquino (1225-1274)

(5)

**“(….) Ni és lícit a la dona matar-se per no ser violada, ja que no ha de cometre un crim major, que és el suïcidi, per evitar un delicte menor aliè; perquè la dona violada per força no peca si no dóna el seu consentiment, perquè el cos no es taca sinó pel consentiment de l'ànima, com va dir Santa Llúcia.”**

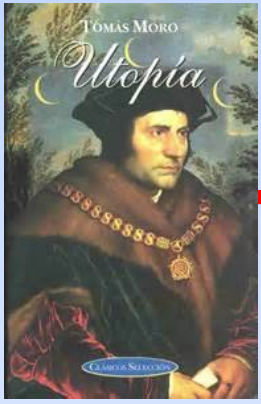




# El debat filosòfic: Tomás Moro (1478-1535)

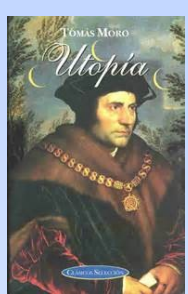
“[Els utòpics] cuiden amb més afecte els malalts i no s’omet res que pugui contribuir a guarir-los: aliments o medecines. **Als que pateixen algun mal incurable els consolen fent-los companyia i conversant amb ells, i proporcionant-los tot el que condueixi a alleujar tant com es pugui el seu mal.**”

*Utopia* (1516)



# El debat filosòfic: Tomás Moro (1478-1535) (3)

**“Atès que la vida és un turment per a ell, que no refusi morir, ple d’esperança de desfer-se d’una vida acerba com la presó i d’un suplici, o permeti de bon grat que altres l’alliberin. Amb la mort no posarà fi a res dolent sinó solament al seu turment. I com aquest és el consell dels sacerdots, intèrprets de la voluntat de Déu, fer-ho així serà obra pietosa i santa.”**



## El debat filosòfic:

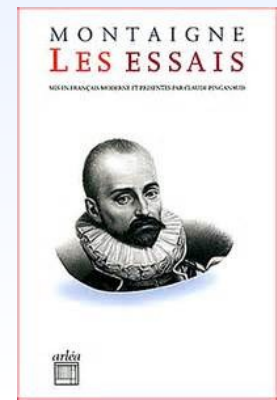
### Tomás Moro (1478-1535) (4)

**“Els qui són persuadits es deixen morir voluntàriament d’inanició o se’ls allibera de la vida durant el son sense que se n’adonin. Aquesta fi no s’imposa a ningú i no es deixa de tenir cura dels qui refusen fer-ho, però honora els qui així deixen la vida. Si algú es mata sense causa considerada vàlida pels sacerdots i el Senat, no és considerat digne de la terra ni del foc, (...) és llençat a un pantà.”**



# Michel de Montaigne (1533-1592)

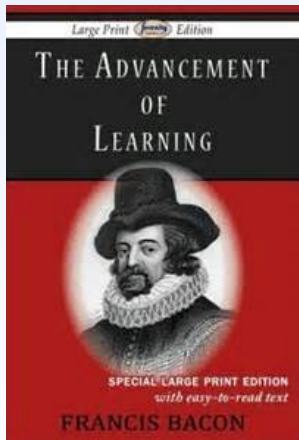
“La mort més voluntària és la més bella. La vida depèn de la voluntat d'un altre; la mort, de la nostra... A les malalties més fortes, els remeis més forts... Déu ens dona força llibertat quan ens posa en un estat tal que viure és pitjor que morir”. (“Un costum de l'Illa de Ceos”, *Assaigs*)



# El debat filosòfic: Francis Bacon (1561-1626)

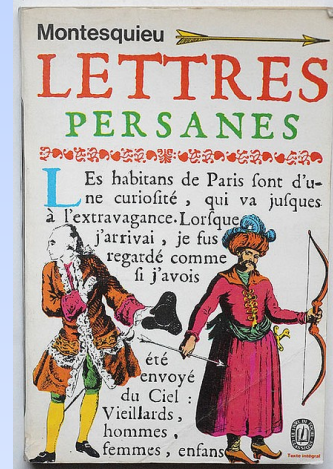
“Incloc en l’ofici de metge no solament la recuperació de la salut sinó també mitigar el patiment i els dolors; i no solament quan aquest alleugeriment pot dur a la recuperació, sinó també quan pot servir per donar sortida feliç i fàcil.”

*(The advancement of Learning, 1605)*





# Montesquieu (1689-1755)



“Quan m’aclaparen el sofriment, la misèria, el menyspreu, per què em volen impedir de posar fi a les meves penes i privar-me cruelment d’un remei que és a les meves mans?(...). La vida m’ha estat donada com una gràcia; per tant, la puc tornar quan deixa de ser-ho: si la causa prescriu, també ha de prescriure l’efecte”.

(*Cartes perses*, carta LXXVI)

# Voltaire

## (1694-1778)



“El suïcidi està prohibit entre nosaltres pel dret canònic. Però les decretals que fan la jurisprudència d’una part d’Europa foren desconegudes per Cató, per Brut, per Cassi, per la sublim Àrria, per l’emperador Otó, per Marc Antoni, i per cent herois de la veritable Roma, que van preferir una mort voluntària a una vida que ells creien ignominiosa (...) els romans no hi veien cap problema a donar-se la mort. I és que raonaven; eren filòsofs.”

*(Sobre Cató, sobre el suïcidi...)*

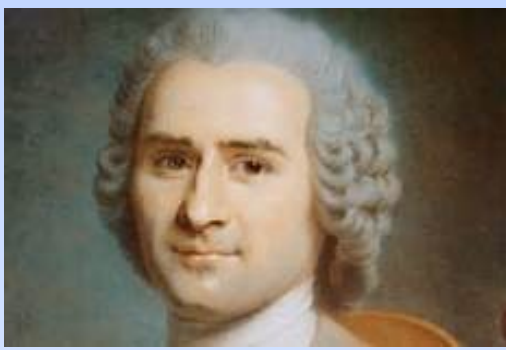


# El debat filosòfic: David Hume (1711-1776)

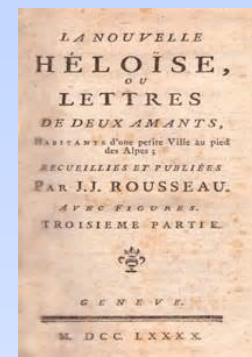


“¿No podem tots disposar de la nostra pròpia vida? Si disposar de la vida humana fos una cosa reservada en exclusiva per al Totpoderós, i fos una transgressió de dret diví que els homes disposessin de les seves pròpies vides, tan criminal seria que un home actués per a conservar la vida com que decidís destruir-la...

(Assaigs sobre el suïcidi i la immortalitat de l'anima, 1770)



# Rousseau (1712-1778)

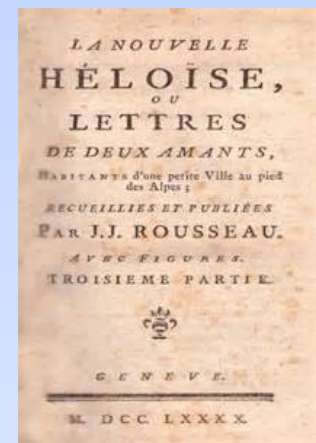


“... La qüestió es redueix a aquesta proposició fonamental: cercar el bé i fugir del mal en la mesura en què ningú més no en surti perjudicat, aquesta és la llei de la natura. Quan la nostra vida és un mal per a nosaltres i no és un bé per a ningú, està permès deslliurar-se'n. Si hi ha en el món una màxima evident i certa, crec que és aquesta...”

*(Júlia o la nova Eloïsa)*



# Rousseau (1712-1778) (2)

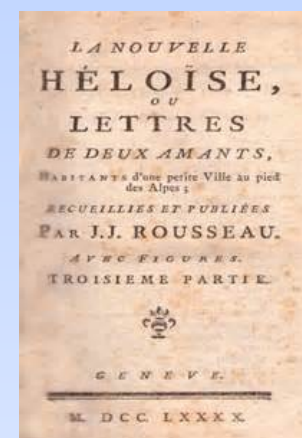


¿Què en diuen d'això els nostres sofistes? Per començar, veuen la vida com una cosa que no ens pertany perquè ens ha sigut donada; però és precisament perquè ens ha sigut donada que ens pertany. ¿No els ha donat Déu dos braços? No obstant això, quan es tem la gangrena, se'n fa amputar un, i tots dos, si cal.”

*(Júlia o la nova Eloïsa)*



# Rousseau (1712-1778) (4)



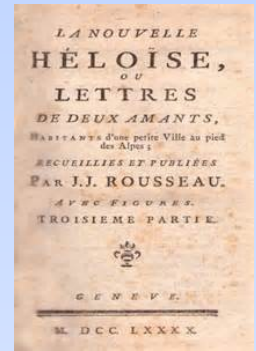
“Veuen l’home que viu a la terra com un soldat de guàrdia. ‘Déu –diuen- t’ha col·locat en aquest món; ¿per què en surts sense el seu permís?’ Però és que també t’ha col·locat a la teva ciutat; per què en surts llavors sense el seu permís? (...) Sigui quin sigui el lloc on m’hagi col·locat –ja sigui un cos, ja sigui sobre la terra- és per quedar-m’hi mentre m’hi senti bé, i per poder-ne sortir des del primer moment en què em senti malament. Vet aquí la veu de la natura i la veu de Déu”

*(Júlia o la nova Eloïsa)*





# Rousseau (1712-1778) (11)

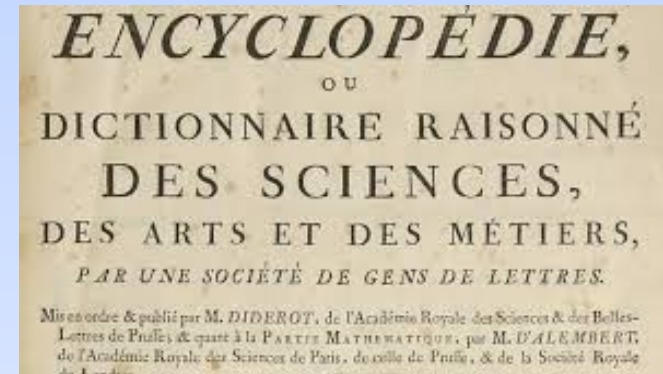


“No mataràs, diu el decàleg. Què se’n segueix, d’això? Si aquest manament s’ha de prendre al peu de la lletra, no s’han de matar ni els malfactors ni els enemics: i Moisès, què feu morir tant gent, hauria entès molt malament el seu propi precepte. Si hi ha algunes excepcions, la primera és sens dubte a favor de la mort voluntària, perquè es veu exempta de violència i d’injustícia, les dues úniques consideracions que poden fer de l’homicida un criminal (...).”

*(Júlia o la nova Eloïsa)*



# Diderot 1713-1784



“Habitualmente, s’entén per suïcidi l’acció d’un home que, de manera deliberada, es priva de la vida de manera violenta. Quant a la moralitat d’aquesta acció, cal dir que és completament contrària a la llei de la natura. Això es demostra de diverses maneres.”

(La veu suïcidi de *L’Enciclopèdia*)



# Immanuel Kant (1724-1804)



**“Treure’s la vida és un crim, sense dubte pot ser considerat també com una transgressió del deure respecte d’altres homes (d’un dels esposos cap a l’altre, dels pares cap als seus fills, del súbdit cap a l’autoritat o els seus ciutadans, finalment també cap a Déu, perquè l’home abandona el lloc que –Ell– ens ha confiat en el món (...)) (*Fonamentació de la Metafísica dels costums*)**

# Immanuel Kant (1724-1804)

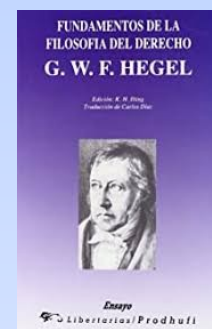
## (6)

... **el suïcidi** no és una cosa abominable perquè Déu l'hagi prohibit sinó que al contrari, **Déu l'ha prohibit perquè era abominable**" (*Lliçons d'Ètica*).





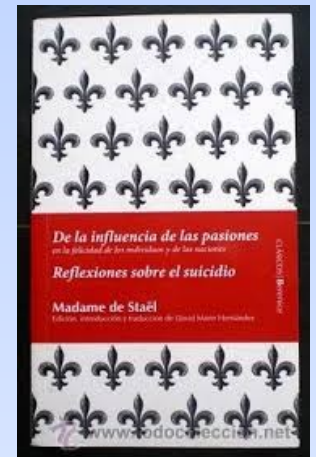
# Hegel (1770-1831) (2)



“(…) ¿pot l’home mateix prendre’s la vida? Hom pot contemplar el matar-se, d’entrada, com una coratgia, però una de mesquina, de sastres i minyones (...). Però la pregunta capital és: ¿hi tinc cap dret? La resposta serà que jo, com a aquest individu, no soc amo i senyor de a meva vida, perquè (...) la vida no és res d’extern enfront de la personalitat (...). Si es parla, doncs, d’un dret que la persona tindria sobre la seva vida, això és una contradicció, perquè significaria que la persona té un dret sobre sí. Un tal dret, però, no el té, perquè la persona no està per damunt de si i no pot jutjar-se”.



# Madame de Staël (1776-1817)



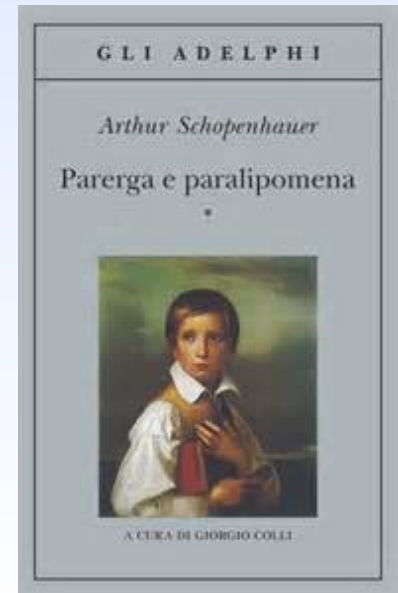
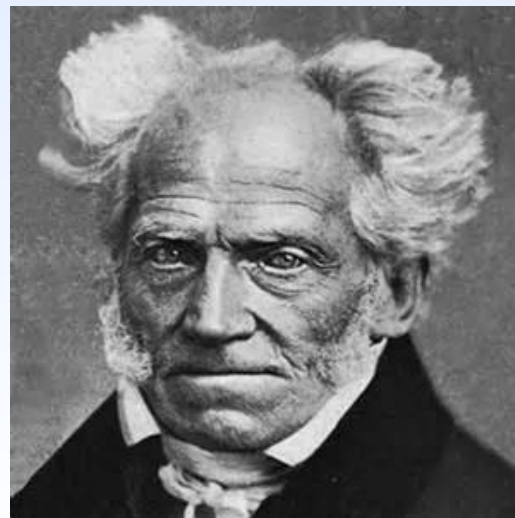
“(…) examinarem amb atenció en què consisteix la dignitat de l’home; i aquest examen ens conduirà necessàriament a jutjar l’acció d’immolar la pròpia vida sota dos punts de vista absolutament contraris, el sacrifici inspirat per la virtut, o la desgana que resulta de les passions frustrades”

*(Reflexions sobre el suïcidi)*

# Schopenhauer (1788-1860)

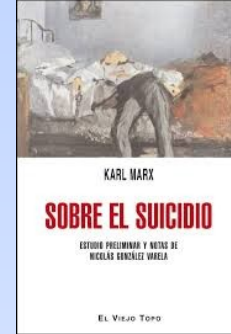
“És manifest que no hi ha res al món sobre el qual hom tingui un dret tan indiscutible com la seva pròpia persona i vida”.

*(Panerga i Paralipomena)*





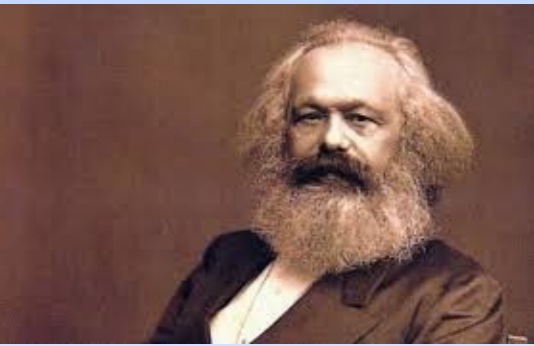
# Marx (1818-1883)



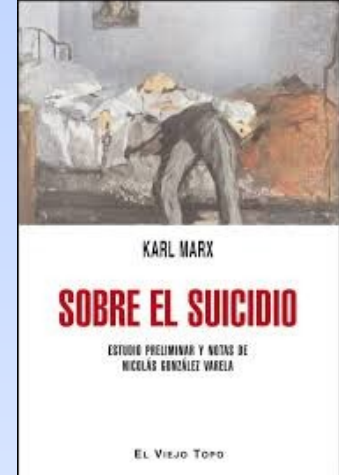
“El nombre anual de suïcidis, aquella xifra que entre nosaltres està considerada com una mitjana normal i periòdica, ha de ser considerat com un símptoma d’una organització deficient, perquè és justament en el moment d’al·lentiment de la indústria i durant les seves crisis, en èpoques d’aliments més cars i hiverns durs, que aquest símptoma és més evident i adquireix un caràcter epidèmic.”

(*Sobre el suïcidi*, traducció lliure de Marx d’un text de Jacques Peuchet)





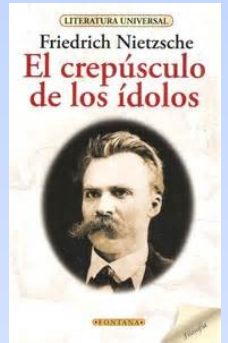
# Marx (1818-1883) (2)



“ (...) encara que la misèria sigui la major causa del suïcidi, el trobem en totes les classes, tant en els rics ociosos com en els artistes i els homes polítics. La diversitat de les seves causes sembla burlar-se de la censura uniforme i mancada de caritat dels moralistes.”

*(Sobre el suïcidi, traducció lliure de Marx d'un text de Jacques Peuchet)*

# Nietzsche (1844-1900)



“Morir amb orgull quan ja no és possible viure amb orgull. **La mort, escollida lliurement, la mort realitzada a temps, amb lucidesa i alegria, entre fills i testimonis:** de manera que encara resulti possible un comiat real, a la qual assisteixi encara aquell que s’acomiaada, així com una taxació real de l’aconseguit i volgut, una suma de la vida.

*(El crepuscle dels ídols)*

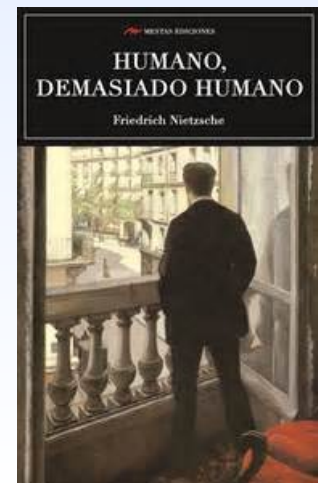


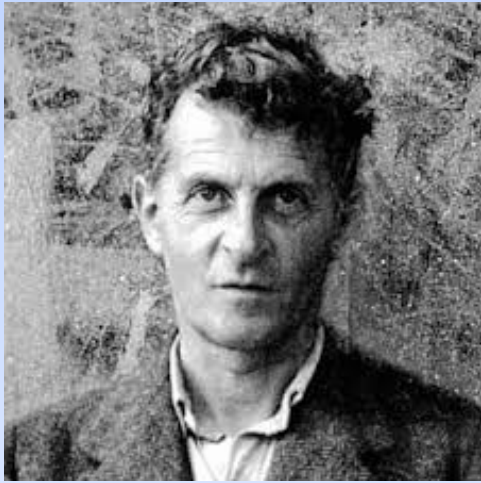
# Nietzsche (1844-1900) (6)

Hi ha un dret que ens permet prendre-li la vida a un home. No n'hi ha cap que permeti que li prenguem la mort; això és pura crueltat”.

*(Humà, massa humà, 1878).*

Llibre dedicat a Voltaire, denuncia tots els ideals de la cultura occidental a base d'aforismes.





# Wittgenstein (1889-1951)



“Si el suïcidi és permès, llavors tot és permès.

Si hi ha alguna cosa que no sigui permesa, llavors el suïcidi no és permès.

(...) Perquè el suïcidi és, per dir-ho així, el pecat bàsic.”

*(Quaderns de notes, 1914-1916)*



# Emil Cioran (1911-1995)

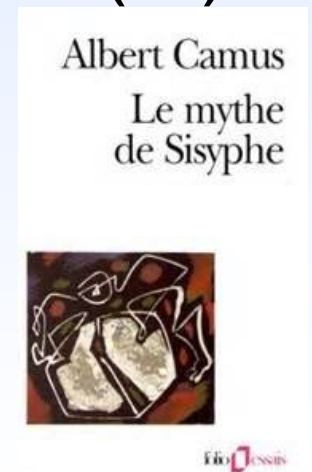


“Que en són de covards els qui creuen que el suïcidi és una afirmació de la vida! Per contrarestar la seva manca de valentia, s’inventaran tota mena de suposades raons per justificar la seva impotència. No hi ha, en realitat, voluntat o decisió racional de suïcidar-se, sinó només determinants orgànics i íntims que us hi predestinen.”

*(A les cimes de la desesperació)*

# Albert Camus (1913-1960)

“Jutjar que la vida val o no val la pena de ser viscuda és respondre a **la qüestió fonamental de la filosofia**. La resta, si el món té tres dimensions, si l'esperit té nou o tretze categories, ve després, Es tracta de simples jocs. De primer, cal respondre. (...)



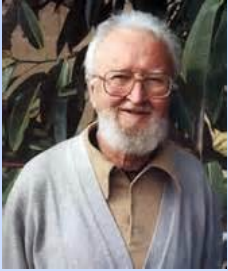


# Jordi Llimona (caputxí) (1924-1999)



“Si es té dret a viure dignament, es té dret a morir dignament; si es té dret a viure en pau, es té també dret a morir en pau. El procés de morir forma part de la vida. La mort, no; però sí el procés que condueix a ella. És lògic, llavors, que es controli, que s'intervingui.”

*(Per una mort més humana)*



# Jordi Llimona (capuchino) (1924-1999)



“Si se té dret a morir dignament i en pau, sembla lògic que, si la interrupció voluntària del procés vital es converteix, per les circumstàncies que siguin, en l’única forma de poder morir dignament i en pau, aquesta decisió pugui ser duta a terme, tant físicament como ètica i legalment.”

*(Per una mort més humana, 1991)*





# Hans Küng (1928-2021)



“En mi modo de entender las cosas, **aplazar indefinidamente mi vida temporal no se corresponde con el arte de vivir ni con mi fe en una vida eterna**. Llegada la hora, yo **debo decidir** responsablemente (...) **el momento y el modo** de mi tránsito hacia la muerte (...) me gustaría **morir consciente y despedirme digna y humanamente** de mis seres queridos”.

*(Una muerte feliz, 2015)*

# Gràcies per la vostra atenció

**Lliures fins al final**

Perquè estimem la vida, volem una bona mort

**dmd**  
DRET A MORIR DIGNAMENT  
CATALUNYA

[www.dretamorirdignament.cat](http://www.dretamorirdignament.cat)



**dmd**  
DRET A MORIR DIGNAMENT  
CATALUNYA